

עובדים, מעסיקים ועוגת ההכנסה הלאומית

ד"ר ח' 2005

ד"ר שלמה סבירסקי אתי קונור-אטיאס

עובדים, מעסיקים ועוגת ההכנסה הלאומית: דו"ח לשנת 2005 מציג תמונת מצב של התעסוקה, האבטלה, השכר וחלוקת ההכנסה הלאומית.

עובדים, מעסיקים ועוגת ההכנסה הלאומית: דו"ח לשנת 2005 מתפרסם ערב האחד במאי. בעבר, נודעה למועד זה בישראל משמעות רבה, שכיום דומה ואבדה. אנו מוצאים כי זהו מועד ראוי לבחון אחת לשנה את מצבם של העובדים והעובדות בישראל בכל הנוגע לתעסוקה, לשכר ולחלקם בעוגה הלאומית.

מרבית הנתונים המוצגים במסמך שלהלן מתייחסים לעשור הנוכחי; במספר נושאים נבחרים, נציג נתונים עבור תקופה ארוכה יותר.

העשור הנוכחי התחיל בשנה של צמיחה יוצאת דופן, שהובלה על ידי ענף ההיי טק המקומי, שהצליח, בין השאר, למכור מספר מיוזמים לתאגידים בחו"ל, תוך ניצול הפריחה העולמית בענף ההיי טק.

האינתיפאדה הפלסטינית, שפרצה בספטמבר 2000, בצירוף עם התפוגגות בועת ההיי טק העולמית, הובילה להתכווצות חסרת תקדים של הפעילות הכלכלית, שהתבטאה בשנתיים רצופות של ירידה בתמ"ג ובשלוש שנים רצופות של ירידה בתמ"ג לנפש. תוצאה בולטת של אותה התכווצות היתה הגידול באבטלה, שהגיעה לשיעורים דומים לאלה ששררו בראשית שנות ה-1990, שעה שלישראל הגיעו בתוך זמן קצר מאות אלפי מהגרים ממדינות חבר העמים ומאתיופיה.

במחצית השנייה של 2003, כאשר בתוך תחומי הקו הירוק החלה להסתמן רגיעה, התחילה הפעילות הכלכלית להתרחב מחדש, והשנה הסתיימה בשיעור צמיחה צנוע של 1.7%, שלא הספיק כדי להגדיל את התוצר לנפש. בשנתיים שלאחר מכן התרחבה הפעילות עוד: ב-2004 עמד שיעור הצמיחה על 4.4%, וב-2005 – על 5.2%. בשנתיים אלה גדל גם התוצר לנפש, ב-2.8% וב-3.3%, בהתאמה.

אלא שדומה כי צמיחה זו אינה מחוללת, לפחות עד כה, את התמורות המצופות והמובטחות: בעוד שהצמיחה מביאה עמה גידול חר בחלקם של בעלי ההון בהכנסה הלאומית, חלקם של העובדים – שכירים ועצמאים – בהכנסה הלאומית מצוי בירידה. האבטלה יורדת, אך בקצב איטי יותר מזה שנרשם בגל האבטלה הגדול של תחילת שנות ה-1990; בו בזמן, שיעור המובטלים תקופה ממושכת גדל, וכך גם שיעור המתייאשים ממציאת עבודה. הביקוש לעובדים ועובדות אמנם גדל, אך חלק גדול מן המשרות המוצעות הן חלקיות. השכר, שירד בשנות המיתון, אינו חוזר לרמות ששררו קודם למיתון; יתרה מזאת, ניתן אף להבחין במגמה של הצטמצמות קבוצת השכירים המקבלת שכר בינוני, ובהתרחבות הקבוצה המקבלת שכר נמוך. לבסוף, במבט ארוך טווח, אנו עדים להחרפת המגמה של התרחקות הקצוות: בעוד ששכר המאיון העליון גדל בשני העשורים האחרונים ב-39%, שכרם של מקבלי שכר נמוך (עד 2/3 השכר החציוני) גדל רק ב-7%.

מבוא

אֲדוֹאָרְטִי

הוועד המנהל

ד"ר יוסי דהאן, יו"ר

גב' גילברט פינקל (מ.א.), גזברית

פרופ' איסמעיל אבו־סעד

ד"ר ניצה ברקוביץ

פרופ' יוסי יונה

פרופ' אורן יפתחאל

פרופ' יוברט לו־יון

ד"ר ריקי סויה

ד"ר יצחק ספורטא

ד"ר דני פילק

ד"ר רחל קלוש

ד"ר אורי רם

ועדת הביקורת

עו"ד עובדיה גולסטני

עו"ד דורי ספיבק

צוות קבוע

מנהלת: גב' ברברה סבירסקי

מנהל אקדמי: ד"ר שלמה סבירסקי

רכות מחקר: גב' אתי קונור־אטיאס

חוקרת ורכות "נשים לתקציב הוגן": גב' יעל חסון

כלכלן: מר איתי שורץ

חוקרת: גב' נגה דגן־בווגלו

מנהלת הדרכה ויחסי ציבור: גב' ליהי בללי

רכות פיתוח משאבים: גב' איימי טומצ'ין

מנהלת משרד: גב' יעל וורגן

חלוקת העוגה הלאומית בין עובדים ומעסיקים

העוגה הלאומית וחלוקתה בין עובדים ומעסיקים

נתחיל בחלוקת העוגה הלאומית, בין עובדים ומעסיקים. מהי העוגה הלאומית?

העובדים והמעסיקים מייצרים במהלך השנה מוצרים ושירותים. מוצרים ושירותים אלה הם בעלי ערך כספי, הממומש עם מכירתם. ההכנסה הנוצרת כתוצאה ממכירת המוצרים והשירותים קרויה ההכנסה הלאומית. ניתן לקרוא לה גם, העוגה הלאומית. בתמורה לתרומתם ליצירת העוגה הלאומית, כל אחד משני השותפים לייצור, העובדים והמעסיקים, מקבל חלק מן העוגה: העובדים מקבלים שכר והמעסיקים מקבלים רווחים (על כל אחד משני חלקים אלה יש להוסיף גם מסים על ייצור מקומי).

ניתן לראות בטיב החלוקה ביטוי של הכוח היחסי של כל אחד משני השחקנים הראשיים: המעסיקים, ובמינוח ההיסטורי הבורגנות, מצד אחד, ומעמד העובדים מצד שני. בחלוקה של העוגה הלאומית נרשמו במהלך ההיסטוריה המודרנית עליות ומורדות. כך, למשל, באמצע המאה ה-19, חלקם של העובדים בעוגה הלאומית של ארצות שונות באירופה ירד, וחלקם של המעסיקים עלה. מאוחר יותר, בתקופה של מלחמות העולם, עלה דווקא חלקם של העובדים, בין השאר כתוצאה מהתארגנותם באיגודים מקצועיים חזקים. בדרך כלל, גודל החלק של כל אחד מן הצדדים הוא יציב למדי, על פני תקופות ממושכות, יחסית. בישראל, במהלך מרבית שנות ה-1990, חלקם של העובדים (שכירים ועצמאים) בעוגה הלאומית עמד על כשלושה-רבעים. העובדים מקבלים את החלק הארי של העוגה הלאומית, שכן, הגם שהשכר שכל אחד מהם מקבל הוא קטן, מספרם הכולל גדול בהרבה ממספר המעסיקים.

המעסיקים יכולים להטות את המאזניים לטובתם בדרכים שונות: גל של צמיחה מהירה, ניצול של טכנולוגיות חדשות, הגירה המביאה עובדים זולים, או העברה של הייצור לארצות ששכר עובדיהן אינו מוגן. לעובדים, לעומת זאת, נדרש בדרך כלל מאמץ גדול וממושך יותר להטות את המאזניים לטובתם: בדרך כלל, התאגדות או שינוי עמוק במערכת הפוליטית.

גם כאשר התנודות מתבטאות בעלייה או בירידה של אחוזים בודדים, מדובר בסכומים משמעותיים: ב-2005, לדוגמא, עמדה ההכנסה הלאומית של ישראל על 455.7 מיליארד ₪.

ההכנסה הלאומית

ההכנסה הלאומית מוגדרת, על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן ה"למ"ס), כך: התוצר המקומי הגולמי, פחות ההכנסה (תמורה לעבודה והכנסה מרכוש) ששולמה לעובדים ולבעלי עסקים זרים הפועלים בישראל, בתוספת ההכנסות ששולמו לעובדים ולבעלי עסקים ישראלים מחו"ל.

ובמילים אחרות, ההכנסה הלאומית מוגדרת כסכום הכולל של ההכנסות של ישראלים, עובדים ומעסיקים, בין אם פעלו בישראל ובין אם פעלו בחו"ל. ההכנסות של עובדים ובעלי עסקים זרים הפועלים בישראל, נחשבות חלק מן ההכנסה הלאומית של הארצות מהן באו.

חלקם של העובדים, חלקם של המעסיקים

ההכנסה הלאומית מורכבת מחלקם של העובדים, חלקם של המעסיקים ומסים על ייצור מקומי.

חלקם של העובדים

חלקם של העובדים בעוגה הלאומית מורכב משלושה: תמורה לשכירים מקומיים; תמורה ללא שכירים (עצמאים); ותמורה לשכירים מחו"ל. התמורה לשכירים כוללת את התשלומים הישירים (שכר ומשכורת) וכן את ההפרשות הסוציאליות של המעסיקים עבור העובדים לקרנות ולקופות כגון: קופות פנסיה ותגמולים, ביטוח לאומי וכיו"ב.

באשר לשכירים מחו"ל, כבר ציינו לעיל כי ה"למ"ס אינה כוללת את ההכנסה שלהם בחישוב ההכנסה הלאומית. אנו החלטנו להציג את הנתון בכל זאת, כדי להציג את חלקם בעוגה: העובדים מחו"ל, "עובדים זרים" ופלסטינים, מהווים חלק נכבד מכוח העבודה הישראלי – לפי חישובים שונים, בין 8% ל-10%; אך כפי שניתן לראות, חלקם בעוגה הוא קטן. התמורה ללא שכירים (עצמאים) היא

אחוז אחד מזה היה 4.6 מיליארד ₪. אילו עמד חלקם של העובדים בעוגה של אותה שנה על 76%, כפי שהיה בשנת 2001 (ולא על 70%, כפי שהיה בשנת 2005), היו העובדים מקבלים, כקבוצה, 27.6 מיליארד ₪ נוספים. לצורך המחשה: אם נחלק את הסכום הזה במספר הכולל של כוח העבודה בישראל – ב-2005, כ-2.5 מיליון (ללא עובדים זרים) – נמצא, כי באותה שנה עשויים היו כל עובד ועובדת לקבל, בממוצע, עוד כ-11,000 ₪, או כ-900 ₪ לחודש. הסכום שהעובדים הפסידו נותר בידי המעסיקים.

סכום שהלמ"ס גוזרת מתוך סכומים אחרים: מספר שעות העבודה של הלא-שכירים כפול השכר הממוצע לשעה בענף בו הם מועסקים במגזר העסקי.

חלקם של המעסיקים

חלקם של המעסיקים קרוי בלמ"ס "העודף התפעולי". הוא מחושב על ידי הפחתה מן התוצר המקומי של שני סכומים: (1) חלקם של העובדים ו-(2) המסים על הייצור המקומי. העודף התפעולי הוא רובו ככולו של המגזר העסקי.

העודף התפעולי המוצג בלוחות שלהלן אינו כולל הכנסות מדיוור; זאת, כדי להדגיש את התמורה שמקבלים המעסיקים מפעילות כלכלית יצרנית. יש לציין כי העודף התפעולי המתקבל מוטה כלפי מטה: ראשית, משום שהוא אינו כולל מענקי הון, המהווים כ-2% מהתוצר העסקי; שנית, משום שבחברות פרטיות קטנות רושמים הבעלים חלק מהכנסותיהם כ"הכנסות משכר", ובכך הם מגדילים את חלקם של העובדים בעוגה הלאומית, במקום את חלקם של המעסיקים.

חלוקת ההכנסה הלאומית

בעשור הנוכחי נרשמו תהפוכות גדולות במשק הישראלי, בעקבות שני אירועים מרכזיים:

האחד הוא האינתיפאדה הפלסטינית, שפרצה בספטמבר 2000, ואשר בצירוף עם התפוגגות בועת ההיי טק העולמית, הובילה להתכווצות חסרת תקדים של הפעילות הכלכלית: שנתיים רצופות (2002 ו-2003) של ירידה בתמ"ג ושלוש שנים רצופות (2002-2004) של ירידה בתמ"ג לנפש. מיתון זה פגע ברווחיות של בעלי העסקים ובהכנסה הכוללת של העובדים.

התהליך השני הוא היציאה מן המיתון וחידוש הצמיחה, שהחלו בסוף 2003 והתגברו מאז 2004: תהליך זה מאופיין בהתרחבות של כמה מענפי המשק, כדוגמת ההיי טק והשירותים הפיננסיים, תוך המשך המיתון בענפים אחרים, כדוגמת הבינוי; כירידה בשכר, לפחות בחלק מענפי המשק; בצמצום איטי מדי של האבטלה, יחסית לגל האבטלה הגדול של שנות ה-1990; ובגידול חד ברווחיות של מספר ענפים, ובראשם ענף הבנקאות והפיננסים. (לצערנו, נתוני ההכנסה הלאומית אינם מתפרסמים לפי ענפי המשק, ועל כן אין ביכולתנו להציג כאן פירוט). כל אלה הובילו לירידה בחלקם של העובדים בעוגה הלאומית ולעלייה בחלקם של המעסיקים.

הלוח שלהלן מאפשר לנו לעקוב אחר השינוי. ב-2000, שנת בועת ההיי טק, ההכנסה הלאומית עמדה על 406.9 מיליארד ₪ (גידול של 7% לעומת 1999). מתוך הכנסה זו, חלקם

חלוקת ההכנסה הלאומית

2005-2000 • במיליוני ש"ח • במחירי 2005

2005	2004	2003	2002	2001	2000	סך כל ההכנסה הלאומית במחירי שוק
455,654	423,601	404,130	398,091	414,626	406,867	
319,808	306,484	295,350	301,063	315,111	305,668	1. חלקם של העובדים
293,961	281,453	270,657	277,746	290,705	281,654	תמורה מקומית לשכירים
35,700	34,106	35,132	35,210	36,750	37,498	תמורה מקומית לעצמאים
9,853	9,075	10,438	11,893	12,344	13,484	פחות: תמורה לעובדים מחו"ל
46,196	36,052	26,767	15,303	24,960	37,314	2. חלקם של המעסיקים עודף תפעולי מקומי למעט דירות בבעלות
69,355	66,157	65,565	64,909	61,980	60,879	3. מסים נטו על ייצור מקומי

הערות: 1. הלוח אינו כולל הכנסות מקומיות מדירות בבעלות והכנסות מרכוש ויזמות בחו"ל.
2. הכנסה לאומית במחירי שוק כוללת את חלקם של העובדים (שכירים ועצמאים), את חלקם של המעסיקים ואת המסים נטו על הייצור המקומי.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגף חשבונות לאומיים שבלמ"ס, 4.4.06.

חלוקת ההכנסה הלאומית

2005-2000 • באחוזים

2005	2004	2003	2002	2001	2000	סך כל ההכנסה הלאומית במחירי שוק
100	100	100	100	100	100	
70	72	73	76	76	75	1. חלקם של העובדים
62	64	64	67	67	66	תמורה מקומית לשכירים
8	8	9	9	9	9	תמורה מקומית לעצמאים
2	2	3	3	3	3	פחות: תמורה לעובדים מחו"ל
10	9	7	4	6	9	2. חלקם של המעסיקים עודף תפעולי מקומי למעט דירות בבעלות
15	16	16	16	15	15	3. מסים נטו על ייצור מקומי

הערה: הלוח אינו כולל הכנסות מקומיות מדירות בבעלות והכנסות מרכוש ויזמות בחו"ל.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגף חשבונות לאומיים שבלמ"ס, 4.4.06.

של העובדים עמד על 75% וחלקם של המעסיקים ("העודף התפעולי") עמד על 9%. בשנה שלאחר מכן, 2001, עם התפוגגות בועת ההיי-טק ופריצת האינתיפאדה, ההכנסה הלאומית גדלה בשיעור נמוך יותר – 1.9%, והגיעה לסכום של 414.6 מיליארד ₪. חלקם של העובדים בעוגה הלאומית גדל במעט והגיע ל-76%. לעומת זאת, הרווחיות של המעסיקים נפגעה מאוד: הסכום הכולל שהם קיבלו ירד מ-37.3 מיליארד ₪ ל-25 מיליארד ₪ (ירידה של כ-21%), וחלקם בהכנסה הלאומית הצטמצם מ-9% ל-6%. ב-2002, השפעות המיתון שחוללה האינתיפאדה כבר ניכרו היטב על כולם: ההכנסה הלאומית הצטמקה באופן משמעותי – מ-414.6 מיליארד ₪ ל-398.1 מיליארד ₪ (ירידה של 4%). הסכום הכולל שקיבלו העובדים הצטמק גם הוא, אך חלקם בהכנסה הלאומית (המצומקת) נותר ללא שינוי – 76%. הסכום הכולל שקיבלו המעסיקים צנח מ-25 מיליארד ₪ ל-15.3 מיליארד ₪ – שפל של כל התקופה – וכך גם חלקם בעוגה, שירד ל-4%.

במחצית השנייה של 2003 הסתמנה רגיעה בעימות עם הפלסטינים, והפעילות הכלכלית החלה להתרחב. עתה, הסכום שנותר בידי המעסיקים גדל ושב לרמה של 2001. לעומת זאת, הסכום שקיבלו העובדים המשיך לקטון, וגם חלקם בעוגה ירד, מ-76% ל-73%, בעוד שחלקם של המעסיקים ("העודף התפעולי") גדל מ-4% ל-7%. המגמה התחזקה עוד ב-2004 וב-2005: הסכום שקיבלו העובדים החל לגדול מעט, ואף חזר לרמה של 2001, אך חלקם בעוגה (המתרחבת) המשיך לקטון, ל-72% ול-70%, בהתאמה, בעוד שחלקם של המעסיקים המשיך לגדול – ל-9% ול-10%, בהתאמה.

חלוקת העוגה במגזר העסקי

השינוי בחלוקת העוגה הלאומית, לטובת המעסיקים ולרעת העובדים, ניכר לא רק כאשר דנים בעוגה הלאומית כולה, אלא גם כאשר בוחנים את העוגה של המגזר העסקי בלבד. (כאן, הנתונים הקיימים הם עבור התחלקות התמ"ג העסקי). ניתן לראות, תחילה, כי כאשר מסתכלים על המגזר העסקי, שבו בעיקר מיוצר "העודף התפעולי", חלקם של המעסיקים בעוגת ההכנסה גדול יותר מאשר בעוגת ההכנסה של כלל המשק, אותה ראינו בעמוד הקודם; בהתאם, חלקם של העובדים קטן יותר. ב-2000, שנת בועת ההיי טק, חלקם של העובדים בתמ"ג העסקי (התמורה לעבודה) עמד על 66%, ואילו חלקם של המעסיקים (העודף התפעולי) עמד על 20%. בשנתיים הבאות, שנות המיתון, חלקם של העובדים עלה במעט, בעוד שחלקם של המעסיקים ירד עד ל-17%.

מאז שהתחדשה הצמיחה, בעקבות הרגיעה הביטחונית, חלקם של המעסיקים בתמ"ג העסקי מצוי בעלייה. כבר ב-2003 חזר חלקם לשיעור דומה לזה של שנת 2000, לפני האינפלציה - 20%. ב-2004 הוא גדל ל-22%, וב-2005 הוא עלה עוד, ל-24%.

לעומת זאת, חלקם של העובדים מצוי בירידה, מ-67% ב-2002 ל-62% ב-2005 - השיעור הנמוך ביותר מאז תחילת העשור.

חלוקת ההכנסה במגזר העסקי

2005-2000 • באחוזים מתוך התמ"ג העסקי

שנה	2005	2004	2003	2002	2001	2000	
תמ"ג במחירי שוק	100	100	100	100	100	100	
1. חלקם של העובדים	62	63	64	67	68	66	
תמורה לשכירים	53	54	54	57	58	56	
תמורה לעצמאים	9	9	10	10	10	10	
2. חלקם של המעסיקים עודף תפעולי מקומי	24	22	20	17	18	20	
3. מסים על ייצור נטו	14	15	15	15	14	14	

מקור: הלמ"ס, הודעה לעיתונות: "החשבונות הלאומיים לישראל לשנת 2005", 15.3.2006.

ירידה בתמורה לעבודה

על הירידה בחלקם של העובדים בעוגה הלאומית, והעלייה בחלקם של המעסיקים, ניתן לעמוד גם באמצעות נתונים שמפרסמת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, על תמורה לשעת עבודה ועל תוצר לשעת עבודה.

התמורה לשעת עבודה מתקבלת על ידי חלוקת סך התמורה לעבודה (סך ההוצאה לשכר ומשכורת וכן ההפרשות הסוציאליות של המעסיק) בסך הכולל של שעות העבודה במשק (שכירים בלבד) במהלך שנה.

התוצר לשעת עבודה מתקבל על ידי חלוקה של התוצר הכולל במספר הכולל של שעות עבודה של מועסקים (שכירים ועצמאים), והוא משקף את מידת הפיריון במשק.

כפי שניתן לראות בלוח שלהלן, מאז 2001 יש ירידה בתמורה לשעת עבודה, הן בכלל

התוצר לשעת עבודה עולה, התמורה לשעת עבודה יורדת

2005-2000 • בש"ח • במחירי 2005

שנה	כלל המשק		הסקטור העסקי	
	תמורה לשעת עבודה	תוצר לשעת עבודה	תמורה לשעת עבודה	תוצר לשעת עבודה
	בש"ח	שיעור שינוי	בש"ח	שיעור שינוי
2000	64.3	4.2%	93.6	4.6%
2001	66.4	3.4%	94.8	1.3%
2002	62.9	-5.3%	90.9	-4.1%
2003	61.5	-2.2%	91.6	0.7%
2004	63.2	2.9%	95.6	4.4%
2005	62.7	-0.9%	96.3	0.7%

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגף חשבונות לאומיים שבלמ"ס, 3.4.2006.

המשק והן במגזר העסקי. ירידה זו החלה בשנות האינתיפאדה, אך המגמה לא השתנתה באופן משמעותי בשנות הצמיחה. התמורה לעבודה כיום עדיין נמוכה משהיתה ב-2000 וב-2001.

לעומת זאת, התוצר לשעת עבודה, שירד בשנות המיתון, שב ועלה מאוד בשנות הצמיחה. בעוד שבשנים 2001-2003 נרשמו שיעורי גידול נמוכים, וב-2002 אף נרשם שיעור גידול שלילי, הרי שבשנתיים שלאחר מכן, 2004 ו-2005, נרשמו שיעורי גידול נאים בתוצר לשעת עבודה.

במלים אחרות, גל הצמיחה הנוכחי מתאפיין בכך שהגידול בערך המיוצר על ידי העובדים גבוה מן הגידול בתמורה שהם מקבלים. דבר זה נכון הן לגבי המשק בכללותו, הכולל את המגזר הציבורי, והן במגזר העסקי.

על תהליך זה כתב בנק ישראל ברו"ח שלו לשנת 2004 כי "הכדאיות בהעסקת עובדים היום גבוהה בהרבה מאשר ערב המיתון" וכי "התרחבות התעסוקה... לוותה בעלייה חדה של פריון העבודה ובשחיקה מצטברת... בעלות העבודה ליחידת תוצר" (התוצר לענפיו, עמ' 35 ו-111).

פרק
ב

שכר
גבוה,
שכר
נמוך

ירידה בשכרם של השכירים

כפי שראינו בפרק הקודם, שדן בחלוקת עוגת ההכנסה הלאומית, חלקם של העובדים בעוגה מצוי בשנים האחרונות בירידה, בעוד שחלקם של המעסיקים מצוי בעלייה. בפרק זה נראה כיצד בא הדבר לידי ביטוי, אם בשינויים בשכר העובדים ואם בגידול בפערי שכר.

נתחיל בשכר לפי שעה. כפי שנראה בפרק האחרון של המסמך, חלק גדול מהמשרות החדשות במשק הן משרות חלקיות. ברור הוא שמי שעובד במשרה חלקית מקבל בסוף החודש, בדרך כלל, שכר נמוך מזה של מי שעובד במשרה מלאה. כיוון שחלק ניכר מן העובדים והעובדות אינם מועסקים במשרות מלאות, או בכל ימות השנה, מן הראוי לבחון את השכר לפי שעה.

הלוח שלהלן מציג נתוני שכר ממוצע לשעה עבור ענפים נבחרים. ניתן לראות, תחילה, כי בקרב הגברים, השכר לפי שעה אכן ירד במעט מאז תחילת העשור, ואילו בקרב הנשים הוא עלה במעט. שכר הגברים ירד בשישה מתוך שבעת הענפים הנסקרים, כאשר הענף היחיד שבו שכרם עלה במעט הוא ענף התעשייה. שכר הנשים, לעומת זאת, עלה בענף התעשייה ובענף בנקאות, ביטוח ופיננסים, וירד בענף שירותים עסקיים, חינוך ושירותי בריאות; בשירותי אירוח ואוכל ובמסחר ותיקון כלי רכב, שכן נותר ללא שינוי, כמעט.

שנית, ניתן לראות כי השכר לשעה הוא הנמוך ביותר בענף שירותי אירוח ואוכל, והוא הגבוה ביותר בענף בנקאות, ביטוח ופיננסים.

שלישית, ניתן לראות כי יש הפרשים משמעותיים ביותר בין שכר גברים לשעה ובין שכר נשים לשעה. מעניין לציין, כי ככל שרמת השכר עולה, כך עולה גם ההפרש בין גברים לנשים: ההפרש הנמוך הוא בענף שירותי אירוח ואוכל (ב-2004, הפרש של 10%), וההפרש הגבוה ביותר הוא בענף בנקאות, ביטוח ופיננסים (ב-2004, הפרש של 26%).

שכר המנהלים הבכירים

בעוד שהשכר לשעה של שכירים ירד, משכורות המנהלים הבכירים במשק, שירדו מעט בשנות האינפלציה, שבו ב-2003 לרמתן ב-2000, ובשנת 2004 הן אף תפחו ועלו עוד.

העיתון גלובס מפרסם, אחת לשנה, נתונים על עלות השכר של חמשת המנהלים הבכירים בכל חברה הנסחרת בבורסה.

לפי נתוני גלובס, עלות השכר השנתית הממוצעת של מנהל בכיר בחברות הבורסאיות עמדה ב-2004 על 1.73 מיליון ₪. סכום זה מייצג גידול של 56% במשך עשור אחד: ב-1995 עמדה עלות השכר על 1.11 מיליון ₪.

נזכיר, כי במקרים מסוימים, עלות השכר של מנהלים בכירים מגיעה לממדים אדירים: כך, למשל, עלות השכר של מנכ"ל בנק הפועלים עמדה ב-2005 על 33.5 מיליון ₪ (Ynet, 20.4.2006).

שכר שכירים

ברוטו לשעה • ענפים נבחרים • לפי מין • 2000 ו-2004
לפי סדר עולה בטור הגברים לשנת 2004 • בש"ח • במחירי 2005

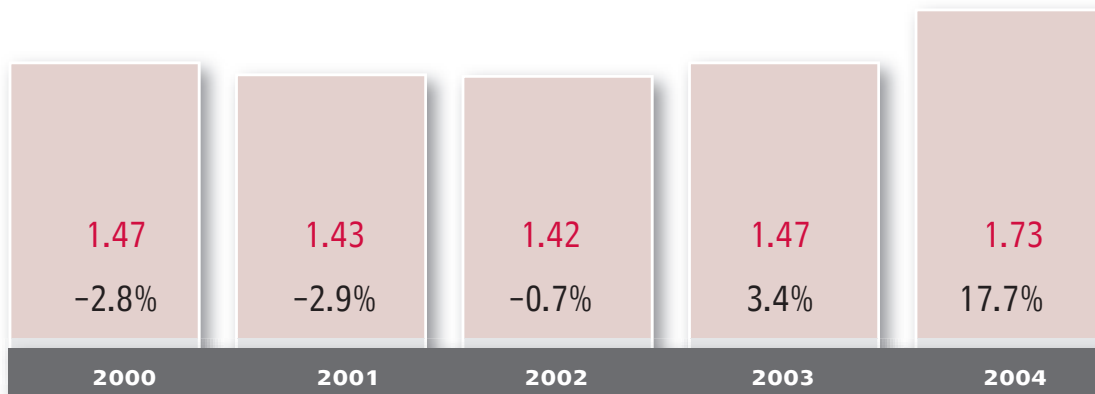

	גברים		נשים	
	2000	2004	2000	2004
סך הכל	45.2	44.8	37.4	37.7
שירותי אירוח ואוכל	30.3	27.2	24.3	24.5
מסחר ותיקון כלי רכב	36.6	35.9	28.2	28.1
תעשייה	43.5	44.7	30.7	34.5
שירותים עסקיים	57.0	51.1	43.5	39.1
חינוך	55.6	53.0	43.4	41.6
שירותי בריאות ושירותי סעד	53.5	53.5	39.3	38.7
בנקאות, ביטוח ופיננסים	81.1	69.5	47.3	51.2

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקר הכנסות 2000 ו-2004.

שכר מנהלים

עלות שכר שנתית ממוצעת של מנהל בחברה בורסאית • 2000-2004 • במחירי 2004
במיליוני ש"ח: שכר מנהלים • באחוזים: שיעור השינוי השנתי

מקור: מגזין גלובס, "שכר מנהלים 2004", 21.4.05.

בכל הענפים, הרוכ מקבל שכר נמוך

כפי שראינו בעמוד הקודם, יש הבדלים גדולים בשכר הממוצע לשעה בענפי המשק השונים. עובדים בענף הבנקאות, הביטוח והפיננסים השתכרו ב-2004, בממוצע, פי 2.6 מן העובדים בענף שירותי אירוח ואוכל.

אולם אם נבדוק מה מתרחש בתוך כל ענף נגלה, כי החלוקה הפנימית מאוד לא שוויונית: בכל הענפים, חלק גדול מן העובדים והעובדות משתכר שכר נמוך; ובכולם, שיעור המשתכרים שכר גבוה מאוד הוא נמוך. אלא שהשכר של המיעוט הוא לעתים כה גבוה, עד כי הוא מעלה את השכר הממוצע בענף, גם כאשר הרוכ מקבל שכר נמוך.

נוכל לעמוד על כך בעזרת נתונים של המוסד לביטוח לאומי, על התפלגות העובדים לפי היחס בין השכר שלהם לשכר הממוצע במשק. השנה הראשונה עבורה קיבלנו נתונים היא 1994 והאחרונה - 2003.

בממוצע, כ-41% מכלל השכירים קיבלו ב-2003 שכר בגובה מחצית השכר הממוצע (3,729 ₪) או פחות ממנו. בענף שירותי אירוח ואוכל, שבו מצאנו את השכר לשעה הנמוך ביותר, שיעור המשתכרים עד מחצית השכר הממוצע עמד באותה שנה על 51.2%. אלא שגם בענף הבנקאות והשירותים העסקיים, שבו נרשם השכר הממוצע לשעה הגבוה ביותר, היה שיעור המשתכרים עד מחצית השכר הממוצע גבוה מאוד גם הוא - 46.7%.

כמעט שני שלישים מכלל השכירים משתכרים בגובה של לא יותר מ-75% השכר הממוצע - ב-2003, 5,000 ₪.

שיעור המשתכרים יותר מן השכר הממוצע - ב-2003, 7,458 ₪ לחודש - עמד על 27%. השיעור היה גבוה יותר בענפי התעשייה והתחבורה; לעומת זאת, בענף החקלאות הוא היה נמוך יותר - רק כ-16%.

ואילו שיעור המשתכרים שלוש פעמים השכר הממוצע ויותר - דהיינו, 20,000 ₪ ומעלה - לא עלה על 3.8%. בענף התעשייה היה השיעור גבוה יותר - 5.8% - ובענף החקלאות הוא היה נמוך יותר - 1.2%.

התפלגות העובדים השכירים

לפי ענף כלכלי וקבוצת שכר 1994-2003 • באחוזים • ממוצע לחודש

ענף כלכלי	שנה	עד השכר הממוצע - שיעורים מצטברים					מעל השכר הממוצע		
		עד מחצית השכר הממוצע	עד 75% מהשכר הממוצע	עד השכר הממוצע	עד 2 פעמים השכר הממוצע	עד 3 פעמים השכר הממוצע	שלוש פעמים ויותר השכר הממוצע	עד 2 פעמים השכר הממוצע	עד 3 פעמים השכר הממוצע
סך הכל	1994	41.9%	61.4%	72.5%	18.7%	5.5%	3.3%		
	2003	41.1%	61.4%	73.0%	17.7%	5.5%	3.8%		
חקלאות	1994	68.0%	85.8%	92.0%	6.4%	1.1%	0.5%		
	2003	51.2%	73.4%	84.2%	12.1%	2.6%	1.2%		
תעשייה	1994	34.4%	56.8%	69.4%	20.7%	6.3%	3.6%		
	2003	25.4%	47.6%	63.2%	22.6%	8.4%	5.8%		
חשמל, בינוי ומים	1994	33.1%	60.6%	73.8%	17.5%	5.1%	3.6%		
	2003	40.2%	67.2%	80.3%	14.8%	3.1%	1.9%		
מסחר ושירותי אוכל	1994	51.7%	73.1%	83.4%	11.6%	2.8%	2.3%		
	2003	46.6%	70.5%	82.2%	13.3%	2.6%	1.8%		
תחבורה	1994	24.1%	42.6%	56.0%	25.1%	12.9%	6.0%		
	2003	28.2%	48.6%	62.7%	23.6%	8.8%	5.0%		
בנקאות ושירותים עסקיים	1994	46.4%	63.4%	72.6%	17.7%	5.1%	4.5%		
	2003	46.7%	63.8%	72.3%	15.8%	6.5%	5.4%		
שירותים ציבוריים	1994	41.2%	58.9%	70.8%	20.8%	5.6%	2.8%		
	2003	43.4%	62.2%	73.4%	18.8%	5.0%	2.8%		
שירותים אחרים	1994	54.4%	72.5%	82.4%	12.7%	2.8%	2.0%		
	2003	55.6%	73.5%	83.0%	11.9%	2.9%	2.1%		

הערה: נתוני הסך הכל כוללים גם שכירים שהענף הכלכלי בו הם מועסקים אינו ידוע.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו ממנהל המחקר והתכנון שבמוסד לביטוח לאומי, 9.3.2006.

השתתפות מעסיקים בתנאים סוציאליים של העובדים

פערי השכר המתרחבים מלווים בפערים בכל הנוגע לתנאים הסוציאליים של העובדים והעובדות. על כך ניתן ללמוד מנתונים על תשלומי מעסיקים עבור תנאים סוציאליים של עובדיהם. נזכיר כי השכירים, בנוסף לשכר שהם מקבלים, זכאים גם לתשלומים נוספים מצד המעסיק: תשלומי המעסיק לביטוח לאומי ולקרנות השתלמות, קופות תגמולים, פיצויים על חשבון המפעל, הסעת עובדים, החזקת מזנון וכיו"ב. הלוח שלהלן מציג את סך תשלומי השכר בענפי התעשייה, כשהם מדורגים לפי העוצמה הטכנולוגית שלהם, ולצדם את סך כל הוצאות המעסיקים על תנאים סוציאליים של עובדיהם. הלוח מרגיש את ההבדלים הניכרים בין קבוצות העובדים השונות, בכל הנוגע להטבות סוציאליות. ב-2004, מעסיקים בתעשיות טכנולוגיה מסורתית שילמו סכום כולל של 1.51 מיליארד ₪ עבור תנאים סוציאליים של עובדיהם – סכום שהיה שווה ל-15.9% מכלל תשלומי השכר במגזר זה של התעשייה. לעומת זאת, מעסיקים בתעשיות טכנולוגיה עילית הוציאו סכום של 2.537 מיליארד ₪, סכום שהיה שווה ל-21.4% מכלל השכר ששולם באותה שנה במגזר זה של התעשייה. הלוח מעלה, כי חלקן של הוצאות המעסיקים על תנאים סוציאליים בכלל תשלומי השכר, עלה במעט באחרונה בענפי הטכנולוגיה המסורתית, וירד מעט בענפי הטכנולוגיה העילית.

תנאים סוציאליים

סך כל תשלומי מעסיקים על תנאים סוציאליים, כאחוז מסך כל תשלומי השכר בענפי תעשייה, המדורגים לפי עוצמה טכנולוגית • 2004-2000
מספר השכירים באלפים • נתוני שכר והוצאות במיליוני ש"ח • במחירי 2005

2004	2003	2002	2001	2000	
טכנולוגיה מסורתית					
115.0	114.1	120.4	124.9	132.1	שכירים (באלפים)
9,526	9,197	9,552	10,199	10,206	שכר עבודה של שכירים
1,510	1,493	1,505	1,503	1,501	סך תשלומי המעסיקים על תנאים סוציאליים
15.9%	16.2%	15.8%	14.7%	14.7%	תשלומי מעסיקים כאחוז מהשכר
טכנולוגיה מעורבת מסורתית					
83.1	83.2	83.9	86.8	88.7	שכירים (באלפים)
8,042	7,798	7,764	8,321	8,361	שכר עבודה של שכירים
1,332	1,322	1,285	1,378	1,391	סך תשלומי המעסיקים על תנאים סוציאליים
16.6%	16.9%	16.5%	16.6%	16.6%	תשלומי מעסיקים כאחוז מהשכר
טכנולוגיה מעורבת עילית					
51.7	52.0	54.4	56.8	58.0	שכירים (באלפים)
8,269	8,002	8,181	8,735	8,523	שכר עבודה של שכירים
1,674	1,689	1,745	1,776	1,736	סך תשלומי המעסיקים על תנאים סוציאליים
20.2%	21.1%	21.3%	20.3%	20.4%	תשלומי מעסיקים כאחוז מהשכר
טכנולוגיה עילית					
66.0	62.9	64.1	67.2	66.7	שכירים (באלפים)
11,869	11,272	11,372	12,361	12,024	שכר עבודה של שכירים
2,537	2,497	2,610	2,739	2,657	סך תשלומי המעסיקים על תנאים סוציאליים
21.4%	22.2%	23.0%	22.2%	22.1%	תשלומי מעסיקים כאחוז מהשכר

הערה: בענף טכנולוגיה עילית לא נכלל תת ענף כלי טיס.
מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, מדדי תעשייה, שנים שונות; נתונים שהתקבלו מגף עסקים שבלמ"ס.

שכירים במאיון העליון ושכירים בעלי שכר נמוך

2004 - 1988

לסיכומו של פרק זה, אנו מציגים נתונים על שכר של שתי קבוצות שכירים: שכירים במאיון העליון ושכירים בעלי שכר נמוך, שאותם הגדרנו, בעקבות נוהג רווח בארגון הבינלאומי לשיתוף פעולה ולפיתוח כלכלי (ה-OECD), כשכירים שהכנסתם החודשית אינה עולה על 2/3 השכר החציוני בקרב השכירים בישראל. בעוד שמרבית הנתונים שהצגנו עד כה עסקו בשנים שחלפו מאז תחילת העשור הנוכחי, כאן נציג נתונים עבור התקופה שחלפה מאז 1988. הנתונים לקוחים מניתוח שערך מרכז אדוה, של נתוני סקרי הכנסות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. הניתוח התמקד בשכירים בלבד (פרטים) ולא כלל את העצמאים.

הלוח הראשון מציג נתונים עבור בעלי שכר נמוך, והשני – עבור המאיון העליון. ניתן לראות, כי השכר הנמוך (2/3 מהשכר החציוני) עלה אך במעט במהלך 16 השנים שחלפו בין 1988 ו-2004: מ-3,200 ₪ לחודש ל-3,435 ₪ לחודש – גידול של 7.3%. לעומת זאת, השכר המקנה כניסה למאיון העליון עלה באותה תקופה מ-21,324 ₪ ל-29,711 ₪ לחודש – גידול של 39.3%.

יתרה מזאת, חלקם של מקבלי השכר הנמוך בעוגת השכר בישראל ירד, מ-9% ב-1988 ל-8% ב-2004. חלקו של המאיון העליון בעוגת השכר עלה במעט, מ-5% ל-6%. ועוד: לשתי הקבוצות יש חלק דומה בעוגת השכר הכוללת: ב-2004 קיבלו בעלי השכר הנמוך 8% מכלל השכר, והמאיון העליון – 6%. אלא שבמקרה הראשון מדובר בקבוצה המהווה 26% מכלל השכירים בישראל, בעוד שבמקרה של המאיון העליון מדובר בקבוצה המהווה, על פי הגדרה, 1% בלבד מכלל השכירים בישראל.

שכירים המשתכרים עד שני-שליש השכר החציוני

2004-1988 • ב"ח • במחירי 2004

2004	2001	1997	1992	1988	
5,156	5,304	4,796	4,374	4,799	השכר החציוני
3,435	3,536	3,197	2,916	3,200	2/3 השכר החציוני (שכר נמוך)
26%	27%	28%	28%	28%	חלקם של מקבלי שכר נמוך מתוך כלל השכירים
8%	8%	8%	8%	9%	השכר של מקבלי שכר נמוך מתוך כלל שכר השכירים

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקרי הכנסות, שנים שונות.

שכירים הנמנים עם המאיון העליון

ב"ח • במחירי 2004

2004	2001	1997	1992	1988	
29,711	32,913	28,156	23,738	21,324	הרף התחתון של המאיון העליון
1%	1%	1%	1%	1%	חלקם של שכירי המאיון העליון מתוך כלל השכירים
6%	7%	7%	6%	5%	חלקו של המאיון העליון מתוך כלל שכר השכירים

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקרי הכנסות, שנים שונות.

מי בקבוצת השכר הנמוך ומי במאיון העליון

2004 - 1988

במאיון העליון, השכירים הם ברובם המכריע גברים, בעוד שבקבוצת השכר הנמוך, כשני שלישים מן השכירים הן נשים.

עם זאת, במאיון העליון, שיעור הנשים עלה במהלך 16 השנים האחרונות, מ-6% ב-1988 ל-12% כיום, ובהתאם, שיעור הגברים ירד מ-94% ל-88%.

במאיון העליון, כל החברים היו בעבר יהודים, אך כיום יש שם גם ייצוג קטן של ערבים – 3%. (עד 1997, המדגם של האוכלוסייה הערבית היה חלקי בלבד, ועל כן אין נתונים עבור תקופה זו). בקבוצת השכר הנמוך, חלקם של הערבים עמד ב-2004 על 12%, וחלקם של היהודים על 88%.

בקבוצת השכר הנמוך, חלקם של המזרחים מצוי בירידה – וכך גם חלקם של האשכנזים; אלא שבשני מקרים אלה מדובר במי שהגיעו מחו"ל וכמי שנולדו בארץ לילידי חו"ל – שתי קבוצות שמשקלן באוכלוסייה הולך וקטן, במקביל לגידול במשקלם של ישראלים יהודים דור שלישי. ואכן, ניתן לראות כי משקלם של אלה מצוי בעלייה, הן בקבוצת השכר הנמוך והן במאיון העליון.

כרבע מקבוצת השכר הנמוך הם עולים, כולל יהודים ולא יהודים, שהגיעו מברה"מ לשעבר מאז 1990; חלקם, שעמד על 20% בשנות ה-1990, עלה ל-25% ב-2001, וב-2004 ירד קמעא. לעומת זאת, ייצוגם במאיון העליון קטן ביותר.

בשתי הקבוצות, משקלם של בעלי השכלה של עד 12 שנות לימוד מצוי בירידה, בין השאר משום שמספרם של אלה מצוי בירידה באוכלוסייה כולה. לעומת זה, בולט הגידול אצל שתי הקבוצות במספרם של בעלי השכלה של 16 שנות לימוד ועוד: בקבוצת השכר הנמוך, משקלם של אלה עלה מ-10% ב-1988 ל-17% ב-2004, וסביר להניח שהרבר משקף, בין השאר, את העולים המשכילים שהגיעו בשנות ה-1990 ואשר לא השתלבו בשוק העבודה במקצועות שרכשו בחו"ל. ואילו במאיון העליון, שיעור בעלי ההשכלה הגבוהה, שהיה גבוה בכל השנים, גדל עוד יותר, עם התרחבות ההשכלה הגבוהה, בייחוד לבעלי אמצעים.

מי בקבוצת השכר הנמוך ומי במאיון העליון

1988-2004 • באחוזים

2004	2001	1997	1992	1988	קבוצת השכר הנמוך
33	32	36	34	34	גברים
67	68	64	66	66	נשים
88	86	88	94	95	יהודים
12	14	12	א.י.	א.י.	ערבים
19	21	22	26	27	יהודים ילידי ישראל לאב יליד אסיה או אפריקה
11	10	11	13	15	יהודים ילידי ישראל לאב יליד אירופה או אמריקה
19	15	11	10	10	יהודים ילידי ישראל לאב יליד ישראל
23	25	20	20	-	עולים מברה"מ לשעבר מאז 1990
55	59	64	68	73	בעלי השכלה של עד 12 שנות לימוד
27	27	24	20	17	בעלי השכלה של 13-15 שנות לימוד
17	14	12	12	10	בעלי השכלה של 16 שנות לימוד ומעלה
2004	2001	1997	1992	1988	המאיון העליון
88	92	90	94	94	גברים
12	8	10	6	6	נשים
97	97	97	100	100	יהודים
3	3	3	א.י.	א.י.	ערבים
17	11	12	10	9	יהודים ילידי ישראל לאב יליד אסיה או אפריקה
38	34	46	38	53	יהודים ילידי ישראל לאב יליד אירופה או אמריקה
13	16	6	9	9	יהודים ילידי ישראל לאב יליד ישראל
3	4	1	3	-	עולים מברה"מ לשעבר מאז 1990
11	11	12	18	17	בעלי השכלה של עד 12 שנות לימוד
12	17	18	20	16	בעלי השכלה של 13-15 שנות לימוד
77	73	70	60	67	בעלי השכלה של 16 שנות לימוד ומעלה

הערה: יש להביא בחשבון כי הנתונים עבור יהודים בשנים 1988 ו-1992, בשתי קבוצות השכר, מוטים מתוקף העובדה שבאותן שנים סקר ההכנסות לא הקיף את מלוא האוכלוסייה הערבית. מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקרי הכנסות, שנים שונות.

פרק
ג

מקומות
העבודה
החדשים

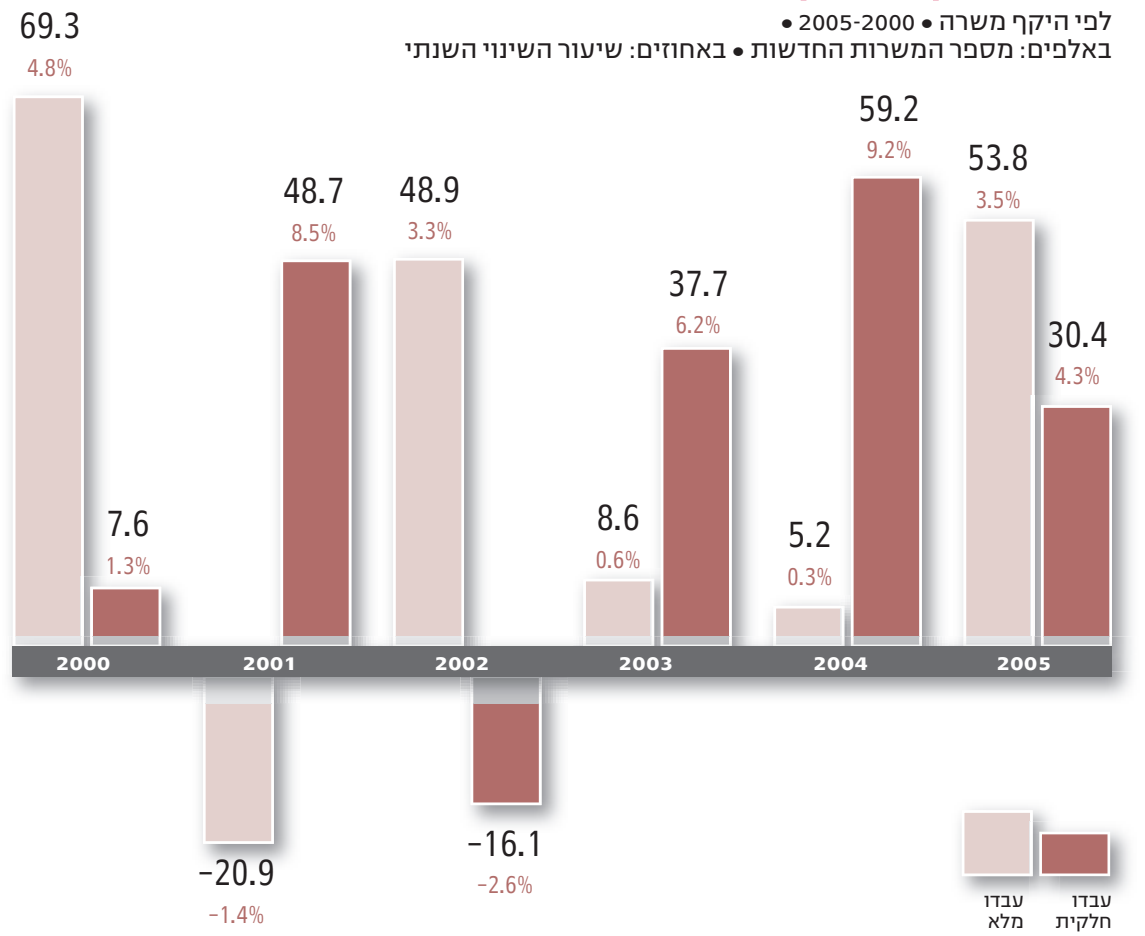

רוב המשרות שנוספו מאז 2000 - חלקיות

חלק גדול מן המשרות החדשות שנוצרו בישראל בעשור הנוכחי, הן בתקופת האינתיפאדה והן בתחילת היציאה מן המיתון, הן משרות חלקיות. כפי שנראה בהמשך הפרק, יותר מרבע מן המועסקים במשרות אלה עושים זאת שלא מרצון: דהיינו, הם היו מעדיפים לעבוד במשרה מלאה. מאז תחילת העשור נוצרו כ-332 אלף משרות חדשות, כאשר 167,500 מתוכן – מעט יותר ממחצית – הן חלקיות, ו-164,900 מלאות. בשלוש השנים האחרונות, 2005-2003, שבהן התחדשה הצמיחה, נוצרו 194,900 משרות חדשות – 127,300 מתוכן (65%) משרות חלקיות, ורק 67,600 – מלאות. ב-2005, לראשונה מאז 2002, עלה מספר המשרות החדשות המלאות על מספר החלקיות. עם זאת, מספרן של משרות מלאות אלה – 53,800 – עדיין לא הגיע לזה של 2000 – 69,300.

תוספת מועסקים ומועסקות

לפי היקף משרה • 2005-2000 • באחוזים: שיעור השינוי השנתי במספר המשרות החדשות

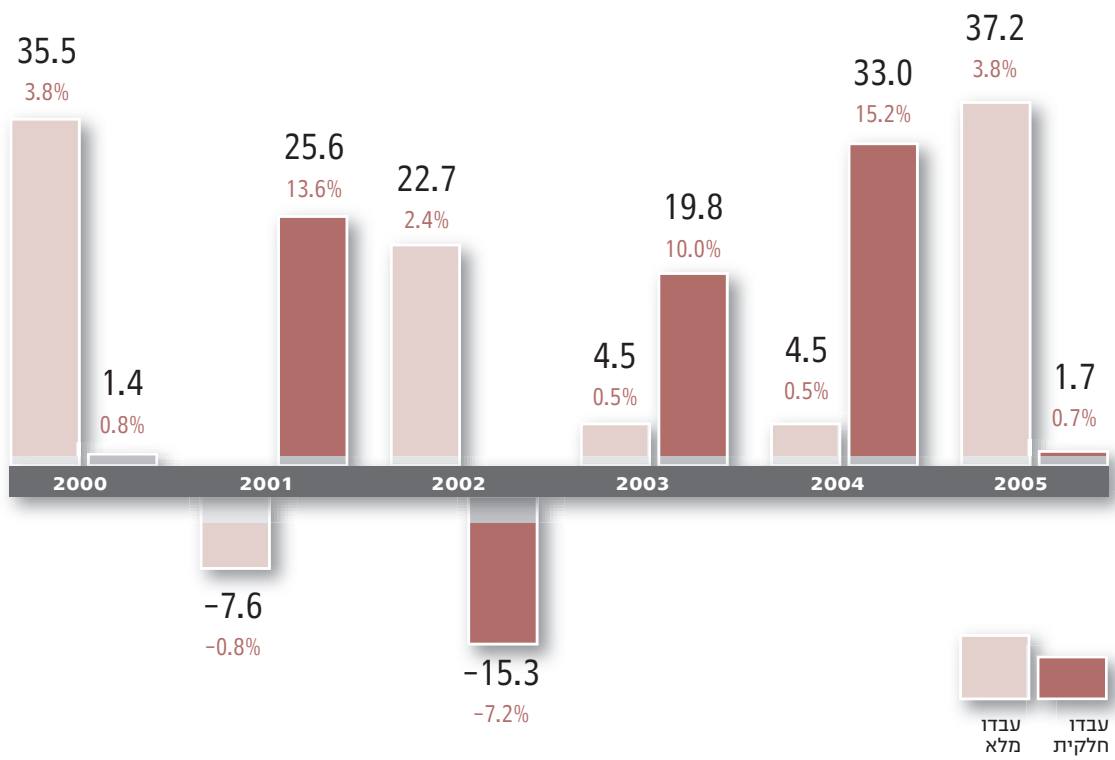

משרות גברים מאז 2003: רובן חלקיות

כאשר בוחנים את הנתונים לפי מגדר, מתברר כי המשרות החדשות של גברים הן ברובן מלאות, בעוד שהמשרות של נשים הן ברובן חלקיות. מתוך 163 אלף המשרות החדשות של גברים שנוצרו בשנים 2000-2005, כ-97 אלף היו מלאות וכ-66 אלף – חלקיות. ואולם אם נתמקד בשלוש השנים האחרונות, 2005-2003, שהיו שנים של צמיחה, מספר המשרות החלקיות החדשות של גברים עלה על מספר המשרות המלאות החדשות. רק ב-2005 עלה מספר המשרות המלאות החדשות על מספר המשרות החלקיות החדשות. מספר המשרות המלאות החדשות שנרשם בשנה זאת דומה לזה של שנת 2000 – השנה של בועת ההיי טק המקומית והעולמית.

תוספת מועסקים

לפי היקף משרה • 2005-2000 • באחוזים: שיעור השינוי השנתי במספר המשרות החדשות

משרות נשים מאז 2003: רובן חלקיות

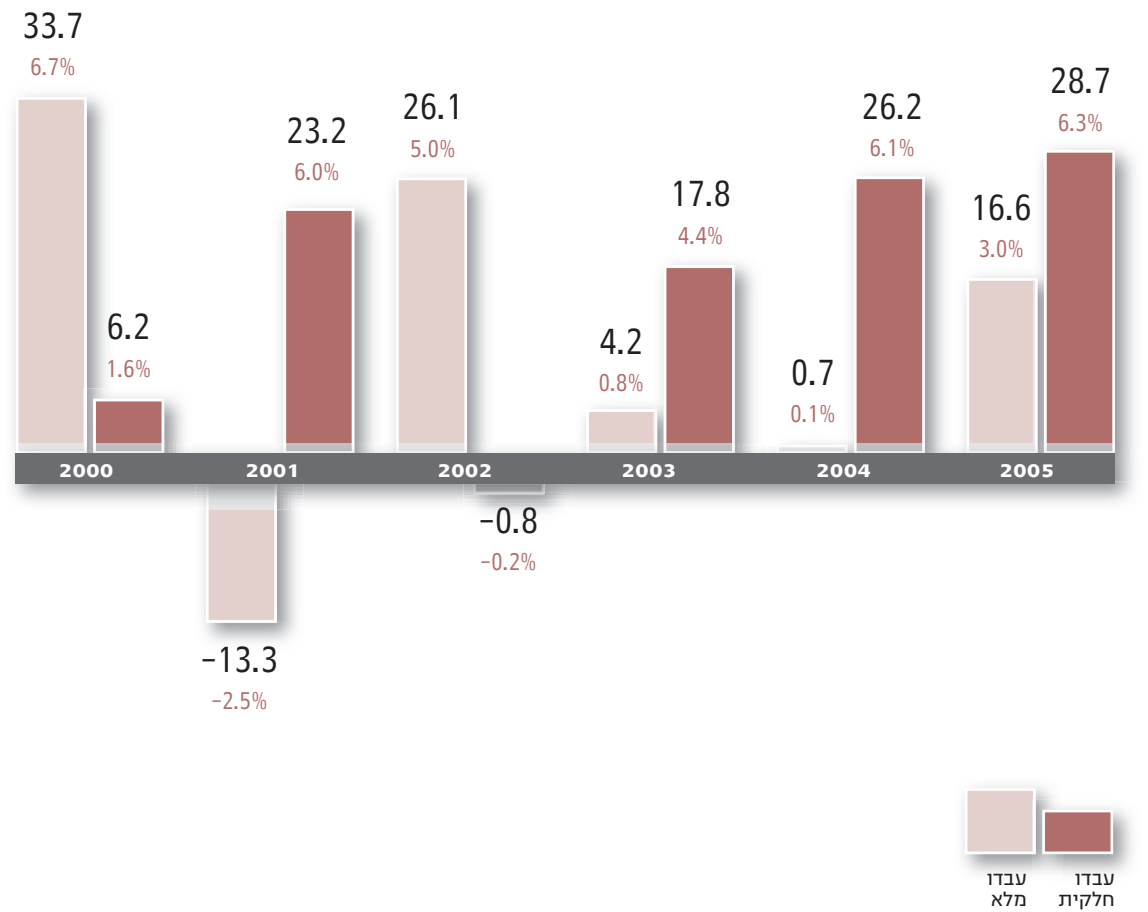
מתוך 170 אלף המשרות החדשות של נשים שנוצרו בשנים 2000-2005, כ-60% היו חלקיות והשאר מלאות.

ואולם אם נתמקד בשלוש השנים האחרונות, 2003-2005, שהן שנים של צמיחה, שיעור הגידול של המשרות החלקיות עלה בהרבה על שיעור הגידול במשרות המלאות. בשלוש שנים אלה נוצרו 94,200 משרות חדשות של נשים, כאשר 72,700 (77%) מתוכן הן חלקיות.

בעשור הנוכחי, המספר הגבוה ביותר של משרות מלאות חדשות של נשים נרשם ב-2000 - 33,700. אחריה באה שנת 2002, עם 26,100. גל הצמיחה הנוכחי עדיין לא ייצר מספר גבוה של משרות מלאות חדשות לנשים.

תוספת מועסקות

לפי היקף משרה • 2005-2000 • באחוזים: שיעור השינוי השנתי באלפים: מספר המשרות החדשות

הערה: לא כולל נעדרים ומניית מעבודתם.

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, הודעה לעיתונות 28.2.06, "נתונים מסקר כוח אדם לרבע הרביעי של שנת 2005 ולשנת 2004"; הלמ"ס, לקט מסקר כוח אדם 2004, פרסום מספר 13/2005.

איפה המשרות החדשות?

תוספת המועסקים/ות, לפי ענף ולפי מין, 2004-2000

המשרות החדשות שנוצרו בעשור הנוכחי מתפלגות באופן לא שווה בין ענפי המשק השונים. בחלק גדול של המקרים, מדובר בענפים שהמשרות בהם הן חלקיות והשכר נמוך. להלן נדון בנשים ובגברים בנפרד. (יצוין כי הנתונים על החלוקה הענפית של המשרות החדשות קיימים רק עד שנת 2004; לכן, הנתונים הכוללים המוצגים להלן שונים מאלה שהוצגו בעמוד הקודם, שכללו גם את שנת 2005).

נשים

מתוך כלל המשרות החדשות של נשים, כמחצית (49%) נוצרו בשירותי הבריאות, הרווחה, הסעד, החינוך והשירותים הקהילתיים. שכר הנשים בשירותים אלה, וכיחוד בשירותי הרווחה, הסעד והשירותים הקהילתיים, הוא נמוך. במגזר העסקי, כמות המשרות הגבוהה ביותר נוצרה בענף השירותים העסקיים. בלוח שלהלן ניתן לראות, כי שיעורי הגידול הגבוהים ביותר נרשמו ב"פעילויות עסקיות אחרות" (תת ענף זה כולל שירותי עריכת דין ונוטריונים, הנהלת חשבונות וראיית חשבון, שירותי פרסום, שירותי אדריכלות והנדסה ושירותים אחרים לעסקים; שיעור גידול של 30%) וב"שירותי שמירה, אבטחה וניקיון" (שיעור גידול של 76.4%) - עבודות בלתי מקצועיות, שהשכר בצדן אינו גבוה.

מועסקות חדשות לפי ענף כלכלי

2004-2000 • בענפים כלכליים בהם תוספת המועסקות עמדה על 2,000 מועסקות ומעלה • בסדר יורד בטור תוספת המועסקות • באלפים ובאחוזים

שירותי שינוי 2004-1999	תוספת מועסקות 2004-2000	סך הכל
14.6%	140.0	שירותי בריאות, רווחה וסעד
21.9%	35.0	שירותים עסקיים
33.3%	32.4	מזה: פעילויות עסקיות אחרות
29.9%	16.5	מזה: פעילויות שמירה, אבטחה וניקיון
76.4%	9.4	חינוך
14.1%	28.8	מסחר ותיקון כלי רכב
15.0%	16.8	תחבורה, אחסנה ותקשורת
28.1%	9.9	מזה: תקשורת
71.3%	6.7	בנקאות, ביטוח ופיננסים
16.5%	6.9	שירותי אירוח ואוכל
13.3%	5.2	שירותים קהילתיים, אישיים וחברתיים
10.2%	5.0	תעשייה: תעשיית רכבים אלקטרוניים
55.2%	3.7	תעשייה: תעשיית מוצרי מזון
20.6%	2.9	בינוי
27.1%	2.3	תעשייה: מוצרי מתכת (למעט מכונות וציוד)
40.8%	2.0	

הערות: 1. ענף השירותים העסקיים כולל את תת הענף מחקר ופיתוח. 2. תוספת המועסקות לשנים 2004-2000 שווה לשינוי במספר המועסקות בשנים 2004-1999. מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקרי כוח אדם, שנים שונות.

גברים

בחמש השנים 2000-2004 התווספו למשק 124.1 אלף מועסקים גברים. כמחצית מתוכם – 63 אלף – גויסו לענף השירותים העסקיים, הכולל בתוכו את תת-הענף "שמירה, אבטחה וניקיון", שאליו נוספו 23 אלף מקומות עבודה. יוצא, כי כחמישית (19%) מכלל העובדים החדשים מוצאים את פרנסתם בעיסוק שהוא יציר האינתיפאדה, ולא תולדה של צמיחה כלכלית רגילה.

אל עובדי האבטחה והניקיון ניתן לצרף רבים מן המועסקים החדשים בענפים כדוגמת מסחר, תעשיית מזון, שירותי אירוח ואוכל, שירותי רווחה וסעד, ושירותים קהילתיים, חברתיים ואישיים, שבהם יש ריבוי של משרות חלקיות בשכר נמוך.

לצד המשרות החלקיות בשכר נמוך, נוצרו גם משרות בשכר גבוה יותר, בעיקר בתחום ההיי טק (ר' בלוח את הסעיפים שירותי מחשוב, תעשיית רכיבים אלקטרוניים ותעשיית ציוד לבקרה ופיקוח). שתי התפתחויות מקבילות אלה משקפות את המבנה המפוצל של המשק הישראלי, המייצר מספר גדול של משרות חלקיות בשכר נמוך, ובו בזמן מצטיין במספר קטן של ענפים המציעים משרות מלאות בשכר גבוה, יחסית.

מועסקים חדשים לפי ענף כלכלי

2000-2004 • בענפים כלכליים בהם תוספת המועסקים עמדה על 2,000 מועסקים ומעלה • בסדר יורד בטור תוספת המועסקים • באלפים ובאחוזים

שיעורי שינוי 2004-1999	תוספת מועסקים 2004-2000	סך הכל
10.6%	124.1	שירותים עסקיים
49.5%	63.0	מזה: פעולות שמירה, אבטחה וניקיון
94.7%	23.0	מזה: פעילויות עסקיות אחרות
42.1%	22.3	מזה: שירותי מחשוב
44.2%	13.3	מסחר ותיקון כלי רכב
15.5%	26.3	תחבורה, אחסנה ותקשורת
8.8%	8.8	מזה: תקשורת
57.8%	6.3	תעשייה: מוצרי מזון
30.4%	8.7	שירותי בריאות, רווחה וסעד
15.9%	8.3	שירותי אירוח ואוכל
15.7%	8.0	חינוך
10.4%	6.7	בינוי
5.5%	6.1	תעשייה: תעשיית רכיבים אלקטרוניים
62.9%	6.1	שירותים קהילתיים, חברתיים ואישיים
10.6%	5.3	תעשייה: ציוד תעשייתי לבקרה ולפיקוח, ציוד רפואי
21.7%	3.3	תעשייה: מוצרי פלסטיק וגומי
16.2%	2.1	

הערות: 1. ענף השירותים העסקיים כולל את תת הענף מחקר ופיתוח. 2. תוספת המועסקות לשנים 2004-2000 שווה לשינוי במספר המועסקות בשנים 1999-2004. מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקרי כוח אדם, שנים שונות.

ההיי טק – לא פתרון למרבית הישראלים כיום

התחום הנוצץ ביותר של המשק הישראלי הוא ההיי טק. זהו תחום האחראי לכמחצית הייצוא התעשייתי של ישראל, והוא מגלם בתוכו כמה מסיפורי ההצלחה הכלכליים הגדולים של התקופה.

אלא שההיי טק מעסיק רק מיעוט קטן של כוח העבודה הישראלי: ב-2004, מעט יותר מ-8%, וזאת כאשר מתבססים על ההגדרה הרחבה ביותר של תחום ההיי-טק: הגדרה זו כוללת לא רק את תעשיית ההיי טק אלא גם את שירותי ההיי טק (ר' הגדרה להלן).

תחום ההיי טק נפגע מהתפוגגות בועת ההיי טק העולמית בשנת 2000, ומאחר יותר גם מן המיתון יציר-האינתיפאדה. אחד הביטויים העיקריים של הפגיעה: ירידה במספר העובדים. ירידה זו באה לאחר שבמחצית השנייה של שנות ה-1990, מספר העובדים בתחום כמעט והכפיל את עצמו, מ-115.5 אלף ב-1995 ל-207.5 אלף ב-2001.

בשנות האינתיפאדה, כוח העבודה בתחום ההיי טק הצטמצם ב-15 אלף והגיע לרמה של 192.6 אלף נפש בשנת 2003. כוח העבודה הנשי ירד ב-11% וכוח העבודה הגברי – ב-5%.

ב-2004 החל התחום להתרחב שוב, והדבר בא לידי ביטוי בגיוסם של 4.5 אלפי עובדים חדשים. 3.7 אלפים מתוכם – 2.8 אלפי גברים ו-0.9 אלפי נשים – גויסו לתעשיית הרכיבים האלקטרוניים.

עם כל זאת, ההיי טק אינו נושא עמו כיום בשורה עביר מרבית הישראלים המצטרפים לכוח העבודה, אם מבחינת חלקו הקטן בכוח העבודה האזרחי, ואם מבחינת ההיקף המצומצם, יחסית, של עובדים חדשים במעגל הצמיחה הנוכחי. נתונים שפירסם אגף

תחום ההיי טק כולל מספר ענפי

תעשייה (תרופות, מכונות, רכיבים

אלקטרוניים, ציוד תקשורת, ציוד בקרה

ותעשיית כלי טיס) ומספר ענפי שירותים

(תקשורת, שירותי מחשוב, מחקר ופיתוח).

שכר ממוצע בתחום ההיי טק
למשרת שכיר
2004-2001 • בש"ח • במחירי 2005

2004	2003	2002	2001	
14,056	13,826	14,217	15,452	תחום ההייטק - סך הכל
14,094	14,033	14,215	14,783	ענפי תעשייה בתחום ההייטק - סך הכל
10,789	12,116	12,181	11,949	מזה: תעשיית רכיבים אלקטרוניים
17,829	16,904	16,911	17,917	מזה: תעשיית ציוד תקשורת אלקטרוני
16,707	16,272	16,611	17,411	מזה: תעשיית ציוד תעשייתי לבקרה ולפיקוח, ציוד רפואי ומדעי
13,231	13,216	13,332	13,764	מזה: תעשיית כלי הובלה (כולל כלי טיס)
14,026	13,661	14,219	15,969	ענפי שירותים בתחום ההייטק - סך הכל
9,167	9,656	9,914	10,888	מזה: תקשורת
15,497	15,095	15,837	17,903	מזה: שירותי מחשוב
17,326	15,851	16,000	17,025	מזה: מחקר ופיתוח

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקרי כוח אדם, שנים שונות.

הכלכלה של התאחדות התעשיינים מעלים כי ב-2005 הצטרפו לתעשיות ההיי טק 4.1 אלף נפש (התאחדות התעשיינים, אגף כלכלה, ניתוח חודשי של מצב התעשייה, 2006.5.4). אין בידינו נתונים על כוח האדם בשירותי ההיי טק. מעניין לציין, כי בשנות האינתיפאדה נפגע לא רק היקף התעסוקה בהיי טק, אלא גם רמת השכר. בין השנים 2001 ו-2003, השכר הממוצע למשרת שכיר ירד מ-15,452 ₪ ל-13,826 ₪ – ירידה של 10.5%. הירידה התלולה ביותר נרשמה בשירותי ההיי טק, ובמיוחד בתחום שירותי המחשוב – ירידה של 16%. עם היציאה מן המיתון, ב-2004, נרשמה עלייה קטנה בשכר הממוצע בתחום ההיי טק, מ-13,826 ₪ ל-14,056 ₪. עלייה זו פסחה על כמה מתתי-הענפים: בתעשיית הרכיבים האלקטרוניים, לדוגמא – זו אשר קלטה, כזכור, את רוב המצטרפים החדשים לתחום ב-2004, השכר הממוצע למשרת שכיר ירד מ-12,116 ₪ ל-10,789 ₪.

שכירים בתחום ההיי-טק

לפי מין • 2004-2000 • סה"כ מועסקים/ות, לפי תת ענף, ושיעור תוספת המועסקים/ות, לפי תת ענף • באלפים

2004	2003	2002	2001	2000	
197.1	192.6	193.2	207.5	189.3	תחום ההיי טק - סך הכל
131.5	127.8	126.1	134.6	123.1	גברים
65.5	64.8	67.0	72.7	66.0	נשים
3.7	1.7	- 8.5	11.4	22.9	תוספת שנתית - גברים
0.7	- 2.2	- 5.7	6.7	13.9	תוספת שנתית - נשים
93.4	89.7	89.3	92.2	89.2	מזה: תעשיית היי טק
65.0	62.5	61.0	61.5	60.9	גברים
28.4	27.2	28.1	30.5	28.3	נשים
2.5	1.5	- 0.5	0.6	6.9	תוספת שנתית - גברים
1.2	- 0.9	- 2.4	2.2	4.4	תוספת שנתית - נשים
103.7	102.9	103.9	115.3	100.1	מזה: שירותי היי טק
66.5	65.3	65.1	73.1	62.3	גברים
37.2	37.7	38.9	42.2	- 37.7	נשים
1.2	0.2	- 8.0	10.8	16.0	תוספת שנתית - גברים
- 0.5	- 1.2	- 3.3	4.5	9.5	תוספת שנתית - נשים

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקרי כוח אדם, שנים שונות.

עובדות ועובדים רבים אינם נהנים כלל מן הצמיחה המחודשת

בעת כתיבת מסמך זה, כ-310 אלף ישראלים אינם נהנים, ולפחות לא הנאה מלאה, מן הצמיחה המחודשת – אם משום שהם בלתי מועסקים, אם משום שהם התייאשו מחיפוש עבודה ואם משום שהם מועסקים במשרה חלקית שלא מרצון. להלן נדון בכל אחת מקבוצות אלה.

ציבור הבלתי מועסקים

בתקופת האינתיפאדה נרשמה עלייה תלולה באבטלה: במשך שלוש שנים – 2002, 2003 ו-2004, עמד שיעור הבלתי מועסקים על יותר מ-10%. שיעור שכזה נרשם קודם לכן רק בשנים 1991-1993, שנות השיא של ההגירה ממדינות חבר העמים. בשנתיים האחרונות, שבהן החלה הפעילות הכלכלית להתרחב שוב, נרשמה ירידה הדרגתית במספר הבלתי מועסקים, לשיעור של 9%.

הרעה במצב המובטלים

מובטל או מובטלת זכאים לדמי אבטלה, בתנאים מסוימים. תנאי ראשון לזכאות הוא הרשמה באחד מסניפי שירות התעסוקה של משרד התמ"ת. מי שנרשם ושירות התעסוקה לא הציע לו עבודה מתאימה, זכאי לפנות למוסד לביטוח לאומי ולדרוש ממנו דמי אבטלה.

ההליכים הביורוקרטיים גורמים לכך שרק חלק מהמובטלים טורח להירשם בשירות התעסוקה: מאז 1995, מדובר בכ-80%, בממוצע, מן הבלתי מועסקים. חלק קטן עוד יותר זוכה בסופו של דבר בדמי אבטלה: בשנים 1995-2001, שיעורו של חלק זה היה 46% מהבלתי מועסקים, בממוצע (חושב מתוך אסתר טולדנו, מקבלי דמי אבטלה בשנת 2004: לוח א).

בשנים 2002-2004 החמירה הממשלה מאוד את תנאי הזכאות לדמי אבטלה. התוצאה: ב-2004 ירד שיעור מקבלי דמי האבטלה ל-21% מהבלתי מועסקים.

בנוסף, הממשלה צמצמה עד מאוד את גובה דמי האבטלה שמקבלים הזכאים. כתוצאה מכך, למרות שמספר המובטלים עלה, סך התשלומים של דמי אבטלה, שעמד בשנים 2001-2002 על 3.5 מיליארד ₪, ירד בשנת 2004 ל-2.118 מיליארד ₪ (שם: לוח 2).

במלים אחרות: רשת הביטחון, שבעבר הייתה פרוסה לרגליהם של נשים וגברים שנקלעו לאבטלה, הירדלה עד מאוד.

התארכות משך חיפוש העבודה

בה בשעה ששיעור הבלתי מועסקים מצוי בירידה איטית, יש גידול במספר הבלתי מועסקים שאבטלתם נמשכת תקופה ארוכה. משך הזמן שבו בלתי מועסקים מחפשים עבודה הולך ומתארך. ב-2004, כ-23% מהנשים הבלתי מועסקות ו-25.7% מהגברים הבלתי מועסקים חיפשו עבודה למעלה משנה; ב-1997, השיעור עמד על כ-6%, אצל שני המינים.

בקרב אלה שאינם מועסקים למעלה משנה, חלקם של המחפשים עבודה למעלה מארבע

שנים עלה לאחרונה; חלקם של אלה המחפשים עבודה בין שנתיים לארבע שנים עלה גם הוא במעט. לעומת זאת, חלקם של המחפשים עבודה עד לשנתיים קטן.

התייאשות מחיפוש עבודה

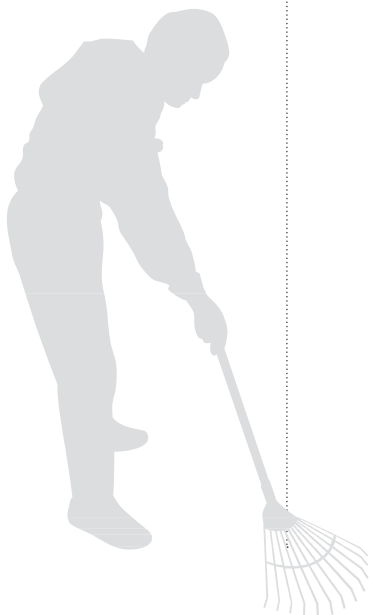
אל ציבור הבלתי מועסקים/ות יש להוסיף ציבור משמעותי נוסף: אלה אשר התייאשו ונטשו את המאמץ למצוא עבודה. המתייאשים הם אנשים הרוצים לעבוד, אבל כישלונם למצוא עבודה במשך זמן רב גורם להם להפסיק את החיפוש.

ב-2004 הגיע שיעורם של הגברים והנשים היהודיים המתייאשים מחיפוש עבודה ל-1.1% מכוח העבודה האזרחי – בהשוואה ל-0.8% בשנת 2000. אם נחבר את המתייאשים עם הבלתי מועסקים, נמצא כי שיעור האבטלה בישראל גבוה מזה המדווח באמצעי התקשורת.

הגידול בשיעור המתייאשים הוא משמעותי ביותר בקרב אזרחי ישראל הערבים ו"אחרים" (נוצרים שאינם ערבים, רובם מהגרים מברה"מ לשעבר), ובמיוחד אצל הנשים בקרבם: שיעור הגברים המתייאשים עלה בתוך ארבע שנים מ-4.1% ל-7.9%, ואילו שיעור הנשים המתייאשות עלה באותו פרק זמן מ-6.9% ל-12.2% מכוח העבודה האזרחי של ערבים ואחרים.

עבודה במשרה חלקית שלא מרצון

לבסוף, אל ציבור הבלתי מועסקים והמתייאשים בישראל ניתן לחבר גם את העובדים והעובדות המועסקים בעבודה חלקית שלא מרצון. בשנת 2000, 19% לערך מן המועסקים במשרות חלקיות בישראל דיווחו כי הם עושים זאת שלא מרצון; ב-2005 עלה שיעורם לכ-28.5%. נשים וגברים אלה רוצים לעבוד יותר, אך אינם מוצאים עבודות במשרה מלאה.

מרבית הנתונים המוצגים כאן על מצב האבטלה בישראל מתפרסמים גם באורח קבע בדו"ח השנתי של עמותת מחויבות לשלום ולצדק חברתי. הדו"ח האחרון, דו"ח האבטלה 2005, התפרסם במרץ 2006.

אָדָוָה אֶדְוָה
A D V A I C E N T E R

